

Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΠΕΡΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ

Ενα από τὰ σημαντικώτερα φαινόμενα τῆς μεταπολεμικῆς ζωῆς τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἀπὸ κοινωνιολογική, πολιτική καὶ νομική σκοπιὰ ἦταν ἡ τάση τους γιὰ ἐνοποίηση. Τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, πὺ μέχρι τὸ 1939 ἦταν στερεὰ προσκολλημένα στὴν ἔννοια τῆς κυριαρχίας τους, ἔξασθενημένα ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἀναζήτησαν ὕστερ' ἀπ' αὐτὸν μορφές ἐνότητας πὺ χωρὶς νὰ θίγουν τὴν αὐτοτέλειά τους, θὰ τοὺς ἔδιναν συλλογικὰ τὴ δύναμη πὺ εἶχαν στερηθῆ ἕνα - ἕνα ξεχωριστά.

Ἀνάμεσα στοὺς θεσμοὺς πὺ προῆλθαν ἀπὸ τὴν τάση αὐτὴ ἦταν καὶ τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης πὺ ἰδρύθηκε στὶς 5 Μαΐου 1949, ἕνα σχεδὸν μῆνα μετὰ τὴ συνομολόγηση τοῦ Βορειοατλαντικοῦ Συμφώνου.

Τὰ βασικὰ κίνητρα γιὰ τὴ σύσταση τοῦ Σ. τῆς Ε., πὺ μέλη του εἶναι σήμερα ἡ Μ. Βρετανία, ἡ Γαλλία, τὸ Βέλγιο, ἡ Ὁλλανδία, τὸ Λουξεμβούργο, ἡ Ἰρλανδία, ἡ Ἰταλία, ἡ Δανία, ἡ Νορβηγία, ἡ Σουηδία, ἡ Ἑλλάς, ἡ Ἰσλανδία, ἡ Τουρκία, ἡ Ὁμόσπονδη Γερμανικὴ Δημοκρατία καὶ ἡ Κυπριακὴ Δημοκρατία, ὅπως διακηρύσσονται στὸ προοίμιο τοῦ Καταστατικοῦ τῆς ἦταν: «ἡ κοινότητα τῶν πολιτιστικῶν ἰδεωδῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, οἱ κοινές πνευματικὲς καὶ ἠθικὲς

ἀξίες τῶν λαῶν τους, πὺ ἀποτελοῦν τὸ θεμέλιο τῶν ἀρχῶν τῆς πολιτικῆς καὶ ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ δικαίου, πάνω στὶς ὁποῖες ἐδράζεται ἡ ἀληθινὴ δημοκρατία», σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ ζωτικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν παγίωση τῆς εἰρήνης πὺ στηρίζεται στὴ διεθνή συνεργασία.

Ὁργανα τοῦ Σ. τῆς Ε., πὺ ἐδρεύει στὸ Στρασβούργο, εἶναι ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Γραμματεία, ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ὑπουργῶν, πὺ τὴν ἀπαρτίζουν οἱ Ὑπουργοὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῶν κρατῶν - μελῶν, καὶ ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση πὺ συνιστᾶ τὸ βουλευτικὸ ὄργανο τοῦ Ὁργανισμοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ βουλευτὰς ἀντιπροσώπους τῶν κρατῶν - μελῶν. Οἱ ἀρμοδιότητες τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ὄργάνου ἐκτείνονται σὲ εὐρύτατο πεδίο, ἐξαντλοῦνται ὅμως στὴ διατύπωση προτάσεων ἢ συστάσεων πὺ δὲν εἶναι δεσμευτικὲς γιὰ τίς κυβερνήσεις τῶν κρατῶν.

Οἱ σκοποὶ τοῦ Σ. τῆς Ε. συνίστανται, κατὰ τὸ ἄρθρο 1α τοῦ Καταστατικοῦ του, στὴ δημιουργία στενότερης ἐνότητας ἀνάμεσα στὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη γιὰ τὴν προαγωγή τῶν κοινῶν ἰδεωδῶν καὶ ἀρχῶν τους καὶ γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς τους προόδου. Ὡς μέσα γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν σκο-

Τ Η Σ Ρ Ω Μ Η Σ Δ Ι Κ Α Ι Ω Μ Α Τ Ω Ν

Τῆς Αἰκατερίνης Τενεκίδου

Δρος Νομικῆς - Δικηγόρου

πῶν αὐτῶν προβλέπονται (ἄρθρ. 1β) ἡ ἐξέταση ζητημάτων κοινῶς ἐνδιαφέροντος ἀπὸ τὰ ὄργανα τοῦ Συμβουλίου, ἡ σύναψη συμφωνιῶν κλπ., ὅπως καὶ ἡ διαφύλαξη καὶ ἀνάπτυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν του. Παρακάτω δρίζεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο 3 ὅτι κάθε μέλος τοῦ Σ. τῆς Ε. ἀναγνωρίζει τὴν ὑπεροχὴ τοῦ δικαίου καὶ τὴν ἀρχὴ κατὰ τὴν ὁποία κάθε ἄτομο πὸ ὑπάγεται στὴ δικαιοδοσία του πρέπει νὰ ἀπολαμβάνει ὠρισμένα δικαιώματα καὶ θεμελιώδεις ἐλευθερίες πὸ προσιδιάζουν στὴν ἰδιότητα τοῦ ἀνθρώπου. Τέλος κάθε κράτος-μέλος ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωση νὰ συνεργαστῆ με εἰλικρίνεια καὶ δραστηριότητα γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν σκοπῶν τοῦ Συμβουλίου ὅπως δρίζονται στὸ ἄρθρο 1 τοῦ Καταστατικοῦ του.

Ἀπὸ τὶς θεμελιώδεις αὐτὲς διατάξεις τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Σ. τῆς Ε. γίνεται ἀμέσως φανερὴ ἡ ἐξαιρετικὴ σημασία πὸ δόθηκε στὴ διαφύλαξη, τὴν προστασία καὶ τὴν κατοχύρωση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν.

Τὸ πρᾶγμα βέβαια ἦταν φυσικὸ ἀφοῦ στὸ πλαίσιο τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν ἀξιῶν, πάνω στὶς ὁποῖες στηρίζεται ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς, ἡ ἀξία «ἄνθρωπος» εἶναι ἄρρηκτα δεμένη με ὠρισμένα θεμε-

λιώδη δικαιώματα καὶ ἐλευθερίες πὸ ὁμῶς δέχτηκαν τόσο βαριὰ πλήγματα στὸ διάστημα τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Ἔτσι, ἀπὸ τὴ σύστασή του τὸ Σ. τῆς Ε. ἔστρεψε τὶς προσπάθειές του στὴν ἀπαιτούμενη προπαρασκευαστικὴ ἐργασία γιὰ νὰ μπορέση νὰ καταρτισθῆ διεθνὴς σύμβαση γιὰ τὴν προστασία τῶν θεμελιωδῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν τοῦ ἀτόμου. Πράγματι, οἱ προσπάθειες αὐτὲς στέφθηκαν με ἐπιτυχία καὶ στὶς 4 Νοεμβρίου 1950 ὑπογράφηκε στὴ Ρώμη ἡ «Σύμβασις περὶ προστασίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν», πὸ ἄρχισε νὰ ἰσχύη στὶς 3 Σεπτεμβρίου 1953, δταν εἶχαν κατατεθῆ στὴ Γραμματεία τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης 10 ἐγγραφα ἐπικυρώσεως τῆς Συμβάσεως (ἐκ μέρους 10 κρατῶν). Σημειωτέον ὅτι ὅλα τὰ κράτη-μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Γαλλία, ἐκύρωσαν τὴ Σύμβαση τῆς Ρώμης. Μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἡ Ἑλλάς με τὸ νόμο 2329 τῆς 18/21 Μαρτίου 1953.

Στὸ Προοίμιο τῆς Συμβάσεως αὐτῆς οἱ συμβαλλόμενες κυβερνήσεις διαδηλώνουν τὴν προσήλωσή τους στὶς θεμελιώδεις ἐλευθερίες τοῦ ἀνθρώπου πὸ ἀποτελοῦν αὐτὸ τοῦτο τὸ βᾶθρο τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εἰρήνης στὸν κόσμον καὶ στὸν σεβα-

σμό τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ στό πρῶτο μέρος τῆς Συμβάσεως ἀπαριθμοῦνται ὠρισμένα δικαιώματα καί ἐλευθερίες πού ἀναγνώριζονται ἀπ' αὐτήν σέ ὄλα τά ἄτομα πού ὑπάγονται στή δικαιοδοσία τῶν συμβαλλομένων μερῶν. Τά δικαιώματα πού προστατεύονται ἀπό τή Σύμβαση ἀναφέρονται στή ζωή, τήν ἐλευθερία καί ἀσφάλεια τοῦ ἀτόμου, τήν ἀξιοπρεπή μεταχείριση, στήν ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης, στό σεβασμό τῆς ἰδιωτικῆς καί οἰκογενειακῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου, στήν ἐλευθερία τῆς σκέψεως, συνειδήσεως καί θρησκείας, στήν ἐλευθερία ἐκφράσεως, στήν ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καί συνεταιρίζεσθαι, στό δικαίωμα γάμου καί ἰδρύσεως οἰκογενείας. Ὅλα τά δικαιώματα αὐτά περιγράφονται στά ἄρθρα 2-12 τῆς Συμβάσεως τά ὁποῖα καί ρυθμίζουν τοὺς εἰδικότερους ὅρους καί τίς προϋποθέσεις τῆς ἐφαρμογῆς καί ἀσκήσεώς τους.

Ἡ Σύμβαση τῆς Ρώμης ἀποτέλεσε πρόοδο στόν τομέα τῆς ἀποφασιστικῆς προστασίας τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καί ἐλευθεριῶν, πρῶτα - πρῶτα γιατί δέν ἀποτελεῖ ἀπλή διακήρυξη ἀρχῶν, ὅπως ἡ «Διακήρυξις τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων» τοῦ Ο.Η.Ε. τοῦ 1948, ἀλλά συμβατικό κείμενο μέ ὑποχρεωτική ἰσχὺ γιά ὄλα τά κράτη πού τὸ ἔχουν ὑπογράψει. Ὁ συμβατικός ὅμως αὐτός χαρακτήρας ὅπως, σέ ἓνα βαθμό, καί ἡ χρονική ἀπόσταση τῶν δύο αὐτῶν κειμένων, — τῆς Συμβάσεως καί τῆς Διακηρύξεως — εἶναι καί ἡ αἰτία τῆς διαφορᾶς τους ἀπό τήν ἀποψη τοῦ περιεχομένου τους, καί τῆς διαφορετικῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν δικαιωμάτων καί ἐλευθεριῶν πού προστατεύουν. Ἐτσι, στή Σύμβαση τὰ προστατευόμενα δικαιώματα καί ἐλευθερίες εἶναι πιὸ περιορισμένα ἐνῶ καθιερώνονται συχνὰ ἐξαιρέσεις, προβλέπονται δηλαδή οἱ προϋποθέσεις κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες ὁ περιορισμός τῶν δικαιωμάτων ἀπὸ τὰ συμβαλλόμενα κράτη γίνεται νόμιμος καί ἐπιτρεπτός. Εἶναι φανερό ὅτι μέ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐπιδιώκεται ἡ ἄρση τῶν τυχόν δισταγμῶν καί ἀμφισβητήσεων τῶν διαφόρων κρατῶν, ὥστε νὰ προσχωροῦν εὐκολώτερα στή Σύμβαση.

Ἡ Σύμβαση τῆς Ρώμης ἀποτέλεσε ἀκόμα πρόοδο στήν ὁδὸ τῆς κατοχυρώσεως

τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καί ἐλευθεριῶν, γιατί προχώρησε στή δημιουργία εἰδικῶν ὀργάνων γιά τήν ἐξασφάλιση τῶν δικαιωμάτων καί ἐλευθεριῶν πού ἀναγνώριζονται ἀπ' αὐτήν σέ ὄλα τὰ πρόσωπα πού ὑπάγονται στή δικαιοδοσία τῶν συμβαλλομένων κρατῶν.

Ἄλλὰ τὸ σημαντικώτερο στοιχεῖο πρόοδος εἶναι τὸ ὅτι θεσπίζει κυρώσεις ἐπιβαλλόμενες στὰ κράτη πού δέν θὰ συμμορφώνονταν στίς ὑποχρεώσεις τους πού ἀπορρέουν ἀπὸ τή Σύμβαση.

Ἐτσι ἡ Σύμβαση τῆς Ρώμης ὄχι μόνο θεσπίζει ὠρισμένα ἀτομικά δικαιώματα πού τὰ εἰσάγει στό θετικό δίκαιο τῶν κρατῶν - μελῶν, παράλληλα πρὸς τίς ἀντίστοιχες συνταγματικές διατάξεις τους καί πάνω ἀπ' αὐτές, ἐφ' ὅσον οἱ διατάξεις τῆς Συμβάσεως δέν μποροῦν νὰ καταργηθοῦν μέ συνταγματικὴ μεταρρύθμιση, ὄχι μόνο θέτει τὸ σεβασμὸ καί τήν προστασία τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν κάτω ἀπὸ τὸ συλλογικὸ ἔλεγχο τῶν κρατῶν - μελῶν, ἀλλ' ἀκόμα, γιά τήν ἐξασφάλιση τῆς ἀποτελεσματικώτερης προστασίας τῶν δικαιωμάτων καί ἐλευθεριῶν καί τοῦ σεβασμοῦ τῶν ὑποχρεώσεων τίς ὁποῖες ἀναλαμβάνουν τὰ συμβαλλόμενα μέρη, προβλέπει τήν ἴδρυση δύο εἰδικῶν ὀργάνων, α) τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων πού ἀποτελεῖ πολιτικὸ ὄργανισμὸ συμφιλιώσεως καί β) τοῦ Δικαστηρίου τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου, μέ καθαρά δικαιοδοτικὰ καθήκοντα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τή Σύμβαση καταρτίστηκε καί ἓνα πρόσθετο Πρωτόκολλο τὸ ὁποῖο καί ὑπογράφηκε καί κυρώθηκε, ὅπως καί ἡ Σύμβαση, ἀπ' ὄλα τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης ἐκτὸς ἀπὸ τή Γαλλία, καί ἄρχισε νὰ ἰσχύη ἀπὸ τίς 18 Μαΐου 1954. Τὸ Πρωτόκολλο αὐτὸ ἀφορᾷ τήν ἰδιοκτησία, τήν ἐκπαίδευση, τίς ἐλεύθερες ἐκλογές, θέματα πάνω στὰ ὁποῖα δέν κατορθωνόταν ἡ ἐπίτευξη ὁμοφωνίας κατὰ τὸν καταρτισμὸ τῆς Συμβάσεως.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων ἀπαρτίζεται ἀπὸ τόσα μέλη ὅσα καί τὰ συμβαλλόμενα μέρη. Τὰ μέλη αὐτὰ ἐκλέγονται γιά ἑξαετῆ θητεία ἀπὸ τήν Ἐπιτροπὴ τῶν Ὑπουργῶν, ἀπὸ κατάλογο ὀνομάτων πού ὑποβάλλονται σ' αὐτήν ἀπὸ τή Συμβουλευτικὴ Συνέλευση τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης,

στην οποία οι υποψήφιοι προτείνονται από κάθε έθνική ομάδα αντιπροσώπων των διαφόρων κρατών - μελών και όχι των κυβερνήσεων. Το σύστημα αυτό της εκλογής των μελών της Έπιτροπής, όπως και η αρχή κατά την οποία τα μέλη της παίρνουν μέρος στις συνεδριάσεις ως άτομα (άρθρ. 23), αποβλέπουν προφανώς στην εξασφάλιση της ανεξαρτησίας της Έπιτροπής.

Έτσι συνθεμένη η Έπιτροπή, ασχολείται με υποθέσεις που έρχονται ενώπιόν της ύστερα από αίτηση α) ενός από τα συμβαλλόμενα κράτη για οποιαδήποτε παράβαση των διατάξεων της Συμβάσεως για την οποία θεωρεί υπεύθυνο ένα άλλο συμβαλλόμενο μέρος (άρθρο 24) και β) οποιουδήποτε φυσικού προσώπου ή ομάδας ατόμων που δεν αποτελεί κυβερνητική οργάνωση, που υποστηρίζουν ότι είναι θύματα παραβιάσεως μιας ή περισσότερων διατάξεων της Συμβάσεως, παραβιάσεως την οποία προκάλεσε ένα από τα συμβαλλόμενα κράτη (άρθρ. 25). Γίνεται άμεσως φανερό ότι με τις διατάξεις των άρθρων 24 και 25 καθιερώνεται ένας θεσμός εξαιρετικής σημασίας: στον Ευρωπαϊό πολιτικό απονέμεται η άμεση προστασία του Διεθνούς Δικαίου, είτε με την μεσολάβηση τρίτου κράτους, είτε με την αυτοπρόσωπη επιδίωξη του σεβασμού των δικαιωμάτων του.

Στην πρώτη από τις δύο αυτές περιπτώσεις έχουμε την κρατική προσφυγή. Στην περίπτωση της κρατικής προσφυγής ή αρμοδιότητας της Έπιτροπής είναι υποχρεωτική μόνον διότι ο προσφεύγων και εκείνος εναντίον του οποίου στρέφεται η προσφυγή έχουν υπογράψει τη Σύμβαση, έχει δε την έννοια γενικού προστατευτικού μέτρου των συμφερόντων της κοινότητας και όχι ατομικού μέσου άμυνας του κράτους που παίρνει την πρωτοβουλία της προσφυγής. Όταν δηλαδή ένα κράτος - μέλος προσβάλλει το γενικό συμφέρον του συνόλου, έστω και στο πρόσωπο ενός ατόμου, κάθε συμβαλλόμενο κράτος μπορεί να προσφύγει στην Έπιτροπή σαν έγγυητή τρόπον τινά του σεβασμού των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Σύμβαση για τα κράτη - μέλη, ασκώντας περισσότερο λειτουργήμα παρά δικαίωμα, άσχετα — θεωρητικά τουλάχιστον — με

την ύπαρξη ατομικού συμφέροντος του κράτους που υποβάλλει την προσφυγή. Έτσι και μόνο το γεγονός ότι σε ένα συμβαλλόμενο κράτος υπάρχει ένα νομοθετικό, διοικητικό ή δικαστικό μέτρο αντίθετο προς τη Σύμβαση, δίνει το δικαίωμα σε κάθε τρίτο συμβαλλόμενο κράτος να ασκήση προσφυγή, αποβλέποντας στη συλλογική εξασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Η κρατική όμως προσφυγή δε φαίνεται προωρισμένη να λειτουργήσει αποτελεσματικά, τουλάχιστον στο άμεσο μέλλον. Αν και ασκείται σε περιπτώσεις προσβολής ή παραγνωρίσεως των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών με σκοπό την αποκατάστασή τους, η διαφορά που γεννιέται παίρνει μοιραία θέση στα πλαίσια των σχέσεων μεταξύ των δύο κυβερνήσεων. Το γεγονός αυτό αποτελεί και την αιτία για την οποία τα κράτη αποφεύγουν να θέσουν σε ενέργεια το μέσο αυτό προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Θα χρειαζόταν ίσως ένα επίπεδο κρατικής συνειδήσεως περισσότερο προηγμένο για να μην ασκή ή προσφυγή κανέναν αντίκτυπο στις σχέσεις των δύο ενδιαφερομένων κρατών. Έτσι στο σημερινό τουλάχιστον στάδιο, υπάρχει ο κίνδυνος της θυσίας των ατομικών συμφερόντων — αν και στην ουσία η προστασία των ατομικών ελευθεριών και δικαιωμάτων πολύ απέχει από το να είναι απλώς υπόθεση ατομικού συμφέροντος — μπροστά στις απαιτήσεις της ευρωπαϊκής ενότητας. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται απόλυτα από την μέχρι σήμερα πράξη. Από τη σύσταση της Έπιτροπής στις 18 Μαΐου 1954 οι μόνες κρατικές προσφυγές που ασκήθηκαν είναι οι ελληνικές προσφυγές της 7 Μαΐου 1956 και της 17 Ιουλίου 1957 κατά του Ηνωμένου Βασιλείου, υπεύθυνου για την διακυβέρνηση και διοίκηση της Κύπρου και μια τρίτη της αυστριακής κυβερνήσεως.

Υστερα από όσα αναπτύχθηκαν παραπάνω για τη φύση της κρατικής προσφυγής και για τις περιορισμένες προοπτικές της, τουλάχιστον για το κοντινό μέλλον, είναι φυσικό το ότι η γενική προσοχή συγκεντρώθηκε από την αρχή στην ατομική προσφυγή. Αν και η δυνατότητα ασκήσεως της ατομικής προσ-

φυγής έχει υπαχθῆ σ' ἓναν σημαντικὸ περιοριστικὸ ὄρο, ἡ δημιουργία τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ χαιρετίστηκε σὰν ἓνα γεγονός ἐξαιρετικῆς σημασίας καὶ σὰν σπουδαῖο ἐπίτευγμα στὴν κατοχύρωση τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν στὸ διεθνὲς πεδίο. Ἡ ἀπονομή στὸν Εὐρωπαϊκὸ πολίτη τῆς εὐχέρειας νὰ ἐπιδιώκη ἀμέσως τὴν προάσπιση τῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν του ποὺ προβλέπονται ἀπὸ τὴ Σύμβαση τῆς Ρώμης, χαιρετίστηκε σὰν θρίαμβος τοῦ «νομικοῦ οὐμανισμού». Καὶ πραγματικὰ ὁ θεσμὸς θεωρητικὰ καὶ ἀντικειμενικὰ κρινόμενος εἶναι ἀντάξιός τοῦ χαρακτηρισμοῦ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικὴ του σημασία ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἀποτελεσματικῆς προστασίας τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, πρέπει νὰ τονισθῆ καὶ ἡ ἰδιαίτερη ἀξία τοῦ θεσμοῦ στὴν ὄλη ἐξέλιξη τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου καὶ εἰδικώτερα στὸ ζήτημα τῆς προσπελάσεως τῶν ἀτόμων στὰ διεθνή ὄργανα ποὺ φέρουν τὰ χαρακτηριστικὰ δικαιοδοτικῶν ὀργάνων (ὀργάνων ἀπονομῆς δικαιοσύνης).

Κατὰ τὸ ἄρθρο 25 τῆς Συμβάσεως, ἡ δυνατότητα τῆς προσφυγῆς τῶν φυσικῶν ἢ νομικῶν, ἀλλὰ ὄχι κυβερνητικῶν προσώπων στὴν Ἐπιτροπὴ, ὑπάρχει μόνο στὴν περίπτωση ποὺ τὸ ἐγκαλούμενο συμβαλλόμενο μέρος ἔχει ὑποβάλλει στὸ Γενικὸ Γραμματεῖα τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης εἰδικὴ δήλωση ὅτι ἀναγνωρίζει τὴ δικαιοδοσία τῆς Ἐπιτροπῆς στὶς ἀτομικὲς προσφυγές. Ἔτσι τὸ δικαίωμα τῆς ἀτομικῆς προσφυγῆς στὴν Ἐπιτροπὴ διατυπώθηκε σὰν προαιρετικὴ ρήτρα τῶν κρατῶν - μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, ἀφοῦ δὲν ἦταν ἐφικτὴ, ἐξ αἰτίας τῶν ἀντιρρήσεων τῶν διαφόρων κρατῶν, ἡ καθιέρωση τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀρμοδιότητος ποὺ ὑποστήριζε ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, κατὰ τὸ ἄρθρο 25 ἡ δικαιοδοσία τῆς Ἐπιτροπῆς δὲν μπορούσε νὰ ἀρχίσῃ νὰ ἀσκῆται παρὰ μόνο ἀπὸ τότε ποὺ θὰ εἶχαν ὑποβληθῆ οἱ ἀπαιτούμενες εἰδικὲς δηλώσεις ἀπὸ 6 τουλάχιστον συμβαλλόμενα μέρη. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς συγκεντρώθηκε στὶς 5 Ἰουλίου 1955 μὲ τὶς δηλώσεις τῆς Σουηδίας, Δανίας, Ἰρλανδίας, Ἰσλανδίας, τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Γερμανικῆς Ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας ἐνῶ ἀπὸ τότε προστέθηκαν ἀκόμα οἱ δη-

λώσεις τῆς Νορβηγίας, τοῦ Λουξεμβούργου, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ὁλλανδίας. Ἡ Ἑλλάς δυστυχῶς μέχρι σήμερα ἀπέφυγε νὰ προβῆ σὲ τέτοια δήλωση.

Μ' ὄλο ποὺ ἡ προθυμία τῶν κρατῶν νὰ ἀποδεχθοῦν τὴ δικαιοδοσία τῆς Ἐπιτροπῆς στὶς ἀτομικὲς προσφυγές δὲν ἦταν μεγάλη, μέσα στὰ τέσσερα πρῶτα χρόνια τῆς λειτουργίας της καὶ μέχρι τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1959 ὑποβλήθηκαν σ' αὐτὴν 467 προσφυγές ἀπὸ φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα. Γενικὰ ἡ Ἐπιτροπὴ στὴν ἔρευνα τῶν αἰτήσεων αὐτῶν ἔδειξε μεγάλη σύνεση ἀλλὰ καὶ ἐξαιρετικὴ ἐπιφυλακτικότητα ἐνθαρρυντικὴ γιὰ τὰ κράτη, ἀλλὰ κάθε ἄλλο παρὰ εὐνοϊκὴ γιὰ τὴ ζωογόνηση καὶ διατήρηση τῶν ἐλπίδων ποὺ στήριξαν τὰ ἄτομα στὸ θεσμό. Ἀπὸ τὶς 467 αἰτήσεις ποὺ ὑποβλήθηκαν, μόνον οἱ 4 κρίθηκαν ἀποδεκτὲς ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ.

Κατὰ τὸ πρῶτο στάδιο τῶν ἐνεργειῶν της, ἡ Ἐπιτροπὴ ἐξετάζει τὶς αἰτήσεις ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ τύπου σύμφωνα μὲ τὰ ἄρθρα 26 καὶ 27 τῆς Συμβάσεως, τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὀρίζει ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἔχουν προηγουμένως ἐξαντληθῆ ὅλα τὰ ἐσωτερικὰ ἔνδικα μέσα ποὺ ἔχει στὴ διάθεσή του τὸ πρόσωπο ποὺ ὑποβάλλει τὴν αἴτηση. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ποὺ καθιερώνει τὸ ἄρθρο 26, εἶναι γενικῆς ἐφαρμογῆς στὸ Διεθνὲς Δίκαιο. Σύμφωνα μ' αὐτὴν γιὰ νὰ μπορῆ ἓνα πρόσωπο νὰ προσφύγῃ σὲ διεθνή δικαστικὴ ἀρχὴ πρέπει νὰ ἔχη ἐξαντλήσει ὅλα τὰ ἔνδικα μέσα ποὺ ἔχει στὴ διάθεσή του στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ὑπεύθυνης πολιτείας. Ἐπίσης τὸ ἄρθρο 27 ὀρίζει ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἀσχοληθῆ μὲ αἰτήσεις ἀνώγουμες ἢ ὁμοῖες κατὰ τὸ περιεχόμενο μὲ ἄλλες ποὺ ἐξετάστηκαν προηγουμένως καὶ ἐπίσης ὅτι θὰ θεωρήσῃ ἀπαράδεκτες αἰτήσεις, ἀσυμβίβαστες πρὸς τὶς διατάξεις τῆς Συμβάσεως, φανερὰ ἀβάσιμες ἢ παράνομες.

Μετὰ τὴν ἀρχικὴ αὐτὴ ἐξέταση ἡ Ἐπιτροπὴ κρίνει τὴν αἴτηση ὡς τυπικὰ βάσιμη καὶ ἀποδεκτὴ ἢ ὡς ἀβάσιμη καὶ ἀπορριπτέα, αἰτιολογῶντας τὴν κρίση της. Ὄταν ἡ αἴτηση κριθῆ βάσιμη καὶ ἀποδεκτὴ ἡ Ἐπιτροπὴ προχωρεῖ στὸ δεῦτερο στάδιο τῆς δραστηριότητός της τὸ ὁποῖο συνίσταται στὴ διαπίστωση τῶν γεγονότων καὶ πραγματοποιεῖται μὲ τὴν κικτ' ἀντιμωλίαν ἐξέταση τῶν ἐνδιαφερομένων

μερῶν, μὲ ἐπιτόπια ἔρευνα καὶ μὲ τὴν ἐξέταση μαρτύρων καὶ ἐμπειρογνομόνων, ὅταν κρίνεται ἀπαραίτητο. Ὑστερα ἀπὸ τὴν διαπίστωση τῶν γεγονότων ἀκολουθεῖ ἡ προσπάθεια φιλικοῦ διακανονισμοῦ τοῦ ζητήματος μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν.

Ἄν ἐπιτύχη ὁ φιλικὸς διακανονισμὸς, συντάσσεται εἰδικὴ ἔκθεση ποὺ περιέχει περιγραφή τῶν γεγονότων καὶ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖο λύθηκε τὸ ζήτημα. Ὁ τρόπος αὐτὸς ποικίλλει βέβαια στὶς διάφορες περιπτώσεις. Ἔτσι μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ κατάργηση ἑνὸς ἐσωτερικοῦ νόμου ἀντίθετου πρὸς τὴ Σύμβαση, ἡ κατάργηση διοικητικῶν μέτρων ἀσυμβίβαστων πρὸς τὶς διατάξεις τῆς Συμβάσεως, ἡ ἀπόλυση προσώπων παράνομα κρατουμένων, ἡ καταβολὴ ἀποζημιώσεως γιὰ ζημιά ποὺ εἶχε προκληθῆ ἄδικα, ἡ ἀποκατάσταση πολιτοῦ στὴν ἄσκηση δικαιώματος ποὺ προστατεύεται ἀπὸ τὴ Σύμβαση κλπ.

Ἄν ὁ φιλικὸς διακανονισμὸς τῆς ὑποθέσεως δὲν ἐπιτύχη, τότε ἡ Ἐπιτροπὴ συντάσσει ἔκθεση, στὴν ὁποία ἀναπτύσσει τὰ διαπιστωθέντα γεγονότα καὶ διατυπώνει τὴ γνώμη της ὡς πρὸς τὴν παραβίαση τῶν ὑποχρεώσεων τῶν κρατῶν ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴ Σύμβαση. Ἄν τὸ κρίνη σκόπιμο διατυπώνει καὶ προτάσεις, ποὺ μαζὶ μὲ τὴν ἔκθεση διαδίδάζονται στὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Ὑπουργῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης. Ἄν μετὰ ἡ ὑπόθεση δὲν παραπεμφθῆ στὸ Δικαστήριον Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων μέσα σὲ τρίμηνη προθεσμία, ὅπως ὀρίζει τὸ ἀρθρ. 48 τῆς Συμβάσεως, ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ὑπουργῶν ἀποφαίνεται ἂν ὑπῆρξε ἢ ὄχι παραβίαση τῆς Συμβάσεως καὶ ἀσκεῖ πολιτικὴ πίεση στὸ ὑπάτιο κράτος γιὰ νὰ τὸ ἀναγκάσῃ νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα ὀρίζοντάς του καὶ σχετικὴ προθεσμία. Ἄν περᾶση ἀπρακτὴ ἢ προθεσμία αὕτη, ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ὑπουργῶν ἀποφασίζει γιὰ τὴ συνέχεια ποὺ ἀπαιτεῖται καὶ δημοσιεύει τὴν ἀπόφασή της.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων διαμορφώθηκε ἀπὸ τὴ Σύμβαση τῆς Ρώμης, ὅπως γίνηκε ἤδη φανερό, σὰν ὄργανο συνδιαλλαγῆς, γιὰ τὴ θεωρήθηκε σκόπιμη ἡ ἀρχικὴ ἐπέμβαση ἑνὸς ὀργάνου τέτοιου χαρακτῆρα κυρίως στὶς μεταξὺ κρατῶν διαφορὰς ποὺ ἀναφέρονται

στὰ δικαιώματα τῶν ἀτόμων, δηλαδὴ στὶς κρατικὲς προσφυγές. Ἡ λειτουργία ὁμως τοῦ ἴδιου ὀργάνου θεσπίστηκε καὶ γιὰ τὶς ἀτομικὲς προσφυγές γιὰ τὴ θεωρήθηκε ἡπιώτερη γιὰ τὰ κράτη. Πάντως ἡ ὅλη λειτουργία τῆς Ἐπιτροπῆς ἰδιαίτερα ὡς πρὸς τὶς ἀτομικὲς προσφυγές, δείχνει ὅτι τὸ ἔργο της δὲν ἔχει ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο συνδιαλλακτικὸ χαρακτῆρα. Τὸ γεγονός ὅτι ἐκφέρει αἰτιολογημένη κρίση γιὰ τὴν ἀποδοχὴ ἢ ἀπόρριψη τῆς αἰτήσεως δείχνει ὅτι τὸ ἔργο της δὲν εἶναι ξένο καὶ πρὸς τὰ καθήκοντα δικαστικοῦ ὀργάνου.

Ἴσως μάλιστα ὁ διφυῆς αὐτὸς χαρακτῆρας τῆς Ἐπιτροπῆς νὰ ἀποτελῆ λόγον ἐξασθενήσεως τῆς ἀποτελεσματικότητός της. Γιὰ τὴν πραγματικὰ ἡ ἀτομικὴ προσφυγὴ ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων ποὺ τόσο πανηγυρικὰ ἐξυμνήθηκε, εἶχε μέχρι σήμερα περιορισμένη — τουλάχιστον ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἐκτάσεως ἐφαρμογῆς της — πρακτικὴ ἀξία. Ἄν καὶ στὰ πρῶτα χρόνια τῆς λειτουργίας της ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰτήσεων ποὺ ὑποβλήθηκαν ἦταν ἰδιαίτερα σημαντικὸς, τὰ ἀποτελέσματα τῆς λειτουργίας τῆς Ἐπιτροπῆς ἦταν πολὺ ἀδύνατα. Ὅμως οἱ θεσμοὶ σὰν ζωντανοὶ ὀργανισμοὶ ζοῦν κι' αὐτοὶ τὴ δική τους ζωὴ, χειραφετοῦνται, ἐξελίσσονται καὶ πεθαίνουν. Τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης ἔχει ἀπὸ τὴ σύστασή του μέχρι σήμερα σημαντικὴ ἐξέλιξη, θὰ μπορούσε δὲ κανεὶς νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ λειτουργία τοῦ Δικαστηρίου Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων θὰ ἀσκήσῃ κάποια εὐνοϊκὴ ἐπίδραση στὴ λειτουργία τῆς Ἐπιτροπῆς.

Τὸ δεύτερο ἀπὸ τὰ ὄργανα ποὺ προβλέπει ἡ Σύμβαση τῆς Ρώμης γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τοῦ σεβασμοῦ τῶν ὑποχρεώσεων ποὺ ἀνέλαβαν τὰ κράτη μὲ τὴν ὑπογραφή της εἶναι τὸ Δικαστήριον Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων. Ἡ ἰδέα τῆς ἰδρύσεως διεθνούς δικαστηρίου εἰδικοῦ γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ἐμφανίστηκε μετὰ τὸν δεύτερο παγκόσμιον πόλεμον στὰ πλαίσια τῶν προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν τῆς Διακηρύξεως τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων τοῦ ΟΗΕ. Παράλληλα ἀντίστοιχη πρόταση ἔγινε κατὰ τὴν 9ῃ Παναμερικανικῆ Συνδιάσκεψιν τῆς Bogota τῆς 30

Ἀπριλίου 1948. Ἀλλὰ στὴν ἱστορία τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου ἢ ἴδρυση ὑπερκρατικοῦ δικαστηρίου ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ἔμελλε νὰ πραγματοποιηθῆ γιὰ πρώτη φορὰ σὲ εὐρωπαϊκὰ πλαίσια. Κατὰ τὶς προπαρασκευαστικὲς ἐργασίες γιὰ τὴ σύνταξη τῆς Συμβάσεως τῆς Ρώμης τῆς 4 Νοεμβρίου 1950, τὸ θέμα ἀντιμετωπίστηκε σὰν μέρος τοῦ ὅλου προβλήματος τῆς προστασίας τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Κατὰ τὶς εἰδικώτερες συζητήσεις πάνω στὸ θέμα αὐτὸ οἱ ἀντιπρόσωποι διαφόρων κρατῶν ἔφεραν σοβαρὲς ἀντιρρήσεις γιὰ τὴ σύσταση εἰδικοῦ δικαστηρίου μὲ ὑπερκρατικὴ ἀρμοδιότητα, πού ὀφείλονταν, ὅπως εἶναι φανερό, στὴν ἀντίληψη τῶν κυβερνήσεων ὅτι ἓνα τέτοιο δικαστήριο θ' ἀποτελοῦσε σοβαρὴ προσβολὴ τῆς κρατικῆς κυριαρχίας, ἀφοῦ θὰ εἶχε τὴν εὐχέρεια νὰ ἐπεμβαίνη κατὰ κάποιον τρόπο στὴν ἐσωτερικὴ πολιτικὴ καὶ στὸ δικαιοδοτικὸ ἔργο τῶν κρατῶν. Ἡ ὀξύτατη αὐτὴ πολεμικὴ κατὰ τῆς συστάσεως τοῦ δικαστηρίου ὠδήγησε τελικὰ σὲ συμβιβαστικὴ λύση. Ἐγίνε δηλαδὴ δεκτὸ ὅτι ἡ δικαιοδοσία τοῦ δικαστηρίου ἀντὶ γιὰ ὑποχρεωτικὴ θὰ διαμορφωνόταν σὲ προαιρετικὴ, ἔτσι πού νὰ ὑπάγονται σ' αὐτὴν μόνον τὰ κράτη πού μὲ εἰδικὴ τους δήλωση θὰ τὴν εἶχαν ἀναγνωρίσει. Πράγματι τὸ ἄρθρ. 46 § 1 τῆς Συμβάσεως ὀρίζει ὅτι «ἕκαστον τῶν συμβαλλομένων μερῶν δύναται εἰς οἰανδήποτε στιγμὴν νὰ δηλώσῃ ὅτι ἀναγνωρίζει ὡς ὑποχρεωτικὴν αὐτοδικαίως καὶ ἀνευ εἰδικῆς συμφωνίας τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ δικαστηρίου ἐπὶ πασῶν τῶν ἀφορωσῶν τὴν ἐρμηνείαν καὶ ἐφαρμογὴν τῆς Συμβάσεως ὑποθέσεων». Ἐπὶ πλέον, κατὰ τὸ ἄρθρο 56, γιὰ νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ σύσταση καὶ λειτουργία τοῦ Δικαστηρίου ἦταν ἀπαραίτητο νὰ συμπληρωθῆ ὁ ἀριθμὸς τῶν 8 ἀπὸ τὶς κατὰ τὸ ἄρθρ. 46 προβλεπόμενες δηλώσεις, πρᾶγμα πού ἔγινε στίς 3 Σεπτεμβρίου 1958, ὅταν εἶχαν κατατεθῆ οἱ σχετικὲς δηλώσεις τῆς Ἰρλανδίας, Δανίας, Ὀλλανδίας, Γερμανικῆς Ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας, Ἰσλανδίας, Αὐστρίας, Βελγίου καὶ Λουξεμβούργου.

Μετὰ τὸ γεγονός αὐτό, ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης ἐτοίμασε πίνακα ὑποψηφίων μελῶν τοῦ Δικαστηρίου, τὸν ὁποῖο καὶ ὑπέβαλε στὸν

πρόεδρο τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως. Ἀπὸ τὸν πίνακα αὐτὸν ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση προχώρησε στὴν ἐκλογή τῶν 15 μελῶν τοῦ Δικαστηρίου, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα συγκαταλέγεται καὶ Ἑλληνικὸς δικαστής. Τὸ Δικαστήριο ἄρχισε ἐπίσημα τὴ λειτουργία του στίς 20 Ἀπριλίου 1959 καὶ στίς 18 Σεπτεμβρίου 1959 υἱοθέτησε τὸν ἐσωτερικὸ του Κανονισμὸ πού ἀποτελεῖται ἀπὸ 54 ἄρθρα. Τὰ μέλη τοῦ Δικαστηρίου εἶναι λοιπὸν 15, ὅσα καὶ τὰ κράτη-μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, καθένα ἀπὸ τὰ ὁποῖα προτείνει στὴ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση τρεῖς ὑποψηφίους ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ δύο τουλάχιστον πρέπει νὰ εἶναι τῆς ἐθνικότητός του, ἐνῶ ὁ τρίτος μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ὑπήκοος κράτους πού δὲν εἶναι μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης. Τὸ σημεῖο αὐτὸ θεωρήθηκε ἐνισχυτικὸ τοῦ ὑπερεθνικοῦ χαρακτήρα τοῦ Δικαστηρίου στὸν ὁποῖο ἀπέβλεψαν καὶ οἱ συντάκται τῆς Συμβάσεως, ὅπως καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς τῶν μελῶν τοῦ Δικαστηρίου ἀπὸ τὴν Συμβουλευτικὴ Συνέλευση, σὰν προσπάθεια δημιουργίας ἐνὸς Δικαστηρίου ἀνεξάρτητου ἀπέναντι στίς κυβερνήσεις τῶν κρατῶν-μελῶν, ἂν καὶ τὸ ἐπιδιωκόμενο αὐτὸ ἀποτέλεσμα περιορίζεται σημαντικὰ ἀπὸ τὸ δικαίωμα πού ἀναγνωρίζεται στίς κυβερνήσεις νὰ προτείνουν τοὺς ὑποψηφίους.

Οἱ προϋποθέσεις πού πρέπει νὰ συγκεντρώνονται στὸ πρόσωπο τῶν ὑποψηφίων ὀρίζονται στὸ ἄρθρ. 39 § 3 κατὰ τὸ ὁποῖο «οἱ ὑποψήφιοι δέον νὰ χαίρωσι τῆς ὑψηλοτέρας ἠθικῆς ἐκτιμήσεως καὶ νὰ κατέχωσι τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα πρὸς ἄσκησιν ὑψηλῶν δικαστικῶν καθηκόντων ἢ νὰ ὡσι νομοδιδάσκαλοι ἀνεγνωρισμένης αὐθεντίας». Τέλος ἡ θητεία τῶν δικαστῶν ὀρίζεται ἐννεαετής.

Τὸ Δικαστήριο Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων ἐδρεύει στὸ Στρασβούργο, ὅπου καὶ τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης, μπορεῖ ὅμως, ἂν τὸ κρίνη σκόπιμο, νὰ ἀσκήσῃ τὰ καθήκοντά του στὸ ἔδαφος ὁποιοῦδήποτε κράτους-μέλους τῆς Συμβάσεως. Γιὰ τὴν ἐξέταση κάθε ὑποθέσεως τὸ Δικαστήριο συγκροτεῖται ad hoc σὲ ἑπταμελὲς τμήμα στὸ ὁποῖο συμμετέχουν αὐτοδικαίως οἱ δικασταὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν, ἢ, ἂν δὲν ὑπάρχουν, πρόσωπα τῆς ἐκλογῆς τους ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ

Δικαστηρίου ἢ τρίτα πού πληροῦν τίς προϋποθέσεις πού ἀπαιτοῦνται. Τὸ Δικαστήριον συνεδριάζει δημοσίᾳ, ἐκτὸς ἂν ἀποφασίσῃ ἀλλοιῶς σὲ ἔκτακτες περιστάσεις καὶ ἡ ἀρμοδιότης του ἐκτείνεται σὲ ὅλες τίς ὑποθέσεις πού ἀφοροῦν τὴν ἐρμηνεία καὶ ἐφαρμογὴ τῆς Συμβάσεως. Ἀλλὰ ἡ ἀρμοδιότης αὐτῆ τοῦ Δικαστηρίου περιορίζεται ἀπὸ πολλές διατάξεις. Καὶ πρῶτα-πρῶτα τὸ ἄρθρο 47 ὀρίζει ὅτι «τὸ Δικαστήριον δὲν δύναται νὰ ἐπιληφθῆ ὑποθέσεως εἰμὴ μετὰ τὴν διαπίστωσιν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ἀποτυχίας τοῦ φιλικοῦ διακανονισμοῦ καὶ ἐντὸς τῆς ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 32 προβλεπομένης προθεσμίας». Ἔτσι ἡ ἀρμοδιότης τοῦ Δικαστηρίου εἶναι ἔμμεση ἀφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἀσχοληθῆ μὲ μιὰ ὑπόθεση χωρὶς τὴν προηγούμενη διαδικασίᾳ ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων καὶ τὴν ἀποτυχία τῆς στήν προσπάθεια τοῦ φιλικοῦ διακανονισμοῦ. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, στὸ Δικαστήριον μπορεῖ νὰ προσφύγῃ μόνον ἡ Ἐπιτροπὴ ἢ ἓνα ἀπὸ τὰ συμβαλλόμενα κράτη, ἐφ' ὅσον στήν τελευταία αὐτῆ περίπτωση, τὸ θῆμα εἶναι ὑπήκοος τοῦ κράτους αὐτοῦ, ἢ στρέφεται ἐναντίον του ἢ κατηγορία, ἢ, τέλος, τὸ κράτος αὐτὸ εἶχε φέρει τὴν ὑπόθεση ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἔτσι τὰ ἄτομα δὲν νομιμοποιοῦνται νὰ προσφύγουν ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου. Ἡ λύσις αὐτῆ ἀποτελεῖ βέβαια ἓνα ἀπὸ τὰ ἀδύνατα σημεῖα τῆς Συμβάσεως πού εἶναι καὶ τὸ ἀποτέλεσμα συμβιβασμοῦ τῶν ἀντιθέτων ἀπόψεων πού ὑποστηρίχθησαν κατὰ τίς προπαρασκευαστικὰς ἐργασίες γιὰ τὴν κατάρτισή της. Γιατὶ ἂν ἡ εὐχέρεια ὑποβολῆς ἀτομικῶν προσφυγῶν στὸ Δικαστήριον ἀποκλείεται, τὰ δικαιώματα τῶν ἀτόμων καὶ ὅταν ἀκόμα στρέφονται κατὰ τῆς ἴδιας τῆς πολιτείας τους μποροῦν νὰ προβληθοῦν στὸ Δικαστήριον ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ ἢ ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο κράτος. Πάντως ὁ ἔμμεσος αὐτὸς τρόπος προστασίας τῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν τοῦ ἀτόμου πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ ἀντικαθιστᾷ τὸν ἄμεσο καὶ εὐθὺ τρόπο τῆς ἀτομικῆς προσφυγῆς, πού θὰ ἦταν ὀρθότερη καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς πληρότητος τῆς Συμβάσεως. Τέλος, καὶ ἀπὸ τὴ θεωρητικὴ ἀποψη ἂν γίνῃ δεκτὸ ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ παίζει ρόλο διαδικαστικοῦ μᾶλλον ὀργάνου, ὅπως ὑποστηρίζεται μὲ πολλὴ δύνα-

μη, τὸ Δικαστήριον θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη τὴ θέσιν δευτεροβάθμιου ὀργάνου στὸ ὅποιο νὰ ἔχουν τὴ δυνατότητα προσφυγῆς οἱ διάδικοι τοῦ πρωτοβάθμιου, ἐπομένως καὶ τὰ ἄτομα.

Στὸ Δικαστήριον μποροῦν, ὅπως εἶναι φυσικό, νὰ ἐναχθοῦν μόνον τὰ κράτη-μέλη τῆς Συμβάσεως καὶ ἀπ' αὐτὰ μόνον ὅσα ἔχουν ὑπογράψῃ τὴ δήλωσις τοῦ ἄρθρου 45, μὲ τὴν ὁποία δηλαδὴ ἀναγνωρίζουν τὴν ὑποχρεωτικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Δικαστηρίου. Ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν ἔχουν ὑπογράψῃ τὴ δήλωσις αὐτῆ, μποροῦν νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Δικαστηρίου μόνον γιὰ τὴ συγκεκριμένη περίπτωσι (ad hoc).

Οἱ ἀποφάσεις τοῦ Δικαστηρίου πού εἶναι τελεσίδικες πρέπει νὰ εἶναι αἰτιολογημένες καὶ ὁ κάθε δικαστὴς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ νὰ ἀναγραφῆ καὶ ἡ δική του γνώμη ξεχωριστά, ὅταν δὲν εἶναι σύμφωνη μὲ τὴ γνώμη τῶν ἄλλων δικαστῶν.

Ἡ Σύμβασις περιβάλλει τὴν ἰσχὺν καὶ ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως μὲ ἰδιαίτερες ἐγγυήσεις. Καὶ πρῶτα οἱ Συμβαλλόμενοι κατὰ τὸ ἄρθρο 53 ἀναλαμβάνουν τὴ ρητὴν ὑποχρέωσις νὰ συμμορφώνωνται πρὸς τίς ἀποφάσεις τοῦ Δικαστηρίου, τὴν ἐκτέλεσις τῶν ὁποίων ἐπιβλέπει ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἰπουργῶν. Σχετικὴ μὲ τὴν ἐκτέλεσις τῶν ἀποφάσεων τοῦ Δικαστηρίου εἶναι καὶ ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 50 τῆς Συμβάσεως, πού ἀποτελεῖ προσπάθεια νὰ ἀμβλυνθοῦν οἱ προσβολαὶ ἢ περιορισμοὶ τῆς κρατικῆς κυριαρχίας τῶν κρατῶν-μελῶν τῆς Συμβάσεως πού τυχόν θὰ ἐπέρχονταν μὲ τὴν ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως τοῦ Δικαστηρίου. Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρον αὐτό, ἂν ἡ ἀπόφασις τοῦ Δικαστηρίου κρίνῃ ὅτι ἓνα μέτρο ἢ μία ἀπόφασις ὁποιασδήποτε ἀρχῆς συμβαλλομένου κράτους ἀντίκειται πρὸς τίς ὑποχρεώσεις πού δημιουργεῖ ἡ Σύμβασις γιὰ τὰ κράτη-μέλη καὶ τὸ ἐσωτερικὸ δίκαιον τοῦ κράτους αὐτοῦ δὲν ἐπιτρέπει παρὰ τὴν ἀτελεῆ ἐπανόρθωσι τῶν συνεπειῶν τοῦ μέτρου ἢ τῆς ἀποφάσεως τοῦ ὀργάνου του, τότε ἡ ἀπόφασις τοῦ Δικαστηρίου χορηγεῖ «ἐν ἀνάγκῃ» στὸν ἀδικηθέντα «δικαίαν ἀποζημίωσις». Ἔτσι γίνεται φανερό ὅτι τὸ Δικαστήριον δὲν ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἐπέμβῃ στὴ νομοθετικὴ ἢ δικαστικὴ λειτουργία

τῶν κρατῶν - μελῶν καὶ ὑποχρεώνεται νὰ περιορισθῆ σὲ ὠρισμένες περιπτώσεις σὲ δίκαιη ἀποζημίωση. Εἶναι φανερό ὅτι μὲ τὴ διάταξη αὐτὴ καθιερώνεται ἕνας σοβαρὸς περιορισμὸς στὴ δυνατότητα ρυθμίσεως πολλῶν θεμάτων σύμφωνα μὲ τοὺς ὁρισμοὺς τῆς Συμβάσεως. Ἔτσι δταν ἡ «εἰς ἀκέραιον ἀποκατάστασις» καθίσταται ἀνέφικτη, πρᾶγμα ποὺ μπορεῖ κυρίως νὰ συμβαίη σὲ δικαστικὲς ἀποφάσεις ποὺ θίγουν δικαιώματα ποὺ προστατεύονται ἀπὸ τὴ Σύμβαση — καθιερώνεται τὸ σύστημα τῆς «δικαίας ἀποζημιώσεως τοῦ παθόντος», ἐνῶ καὶ πάλι ὀρθότερο θὰ ἦταν νὰ προβλεπόταν ἡ «πλήρης ἐπανόρθωση τῆς ζημίας».

Ἡ Σύμβαση τῆς Ρώμης «περὶ προστασίας τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν», ὅπως γίνηκε φανερό ἀπὸ τὴν ἀνάλυση ποὺ προηγήθηκε, παρ' ὅλα τὰ ἀναμφισβήτητα κενὰ καὶ τὶς ἀδυναμίες της, προχώρησε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο διεθνὲς κείμενο στὴν ὁδὸ τῆς προστασίας τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας. Οἱ διατάξεις της, ἀν καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα στάθηκαν τὸ ἀποτέλεσμα συμβιασμοῦ ἀντιθέσεων, ἐνδοιασμῶν καὶ ἐγωιστικῶν διαθέσεων τῶν κρατῶν, ἐνίσχυσαν σημαντικὰ τὴ θέση τοῦ Εὐρωπαϊοῦ πολίτη. Οἱ περίπου 900 ἀτομικὲς προσφυγές ποὺ ὑποβλήθηκαν στὴν Ἐπιτροπὴ Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων στὰ πέντε πρῶτα χρόνια (1955 - 1960) καὶ ἡ πρώτη ἰδιαίτερα φροντισμένη ἀπόφαση τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων ἐπιβεβαιώνουν τὴν ὀμαλὴ λειτουργία τῶν ὀργάνων τῆς Συμβάσεως, πρᾶγμα ἤδη ἀρκετὰ σημαντικό γιὰ ἕναν καινούργιο θεσμό.

Καὶ ἐνῶ ἡ λειτουργία τῆς Συμβάσεως ἀναπτύσσεται σταθερὰ, τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τὴ διεύρυνση τοῦ πεδίου ἐφαρμογῆς της. Ἢδη ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση προετοιμάζει τὴ σύνταξη νέου πρωτοκόλλου ποὺ θὰ προσθέσῃ στὰ δικαιώματα ποὺ προστατεύονται ἀπὸ τὴ Σύμβαση καὶ τὸ πρῶτο πρόσθετο πρωτόκολλο καὶ ὠρισμένα κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ δικαιώματα. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ ἐπιδιώκει τὴν ἐπέκταση τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ Δικαστηρίου στὸν τομέα τῆς ἐρμηνείας τῶν διατάξεων τῆς Συμ-

βάσεως καὶ ἀνεξαρτήτως δικαστικοῦ ἀγῶνος. Ἐκεῖνο ποὺ θὰ πρεπε νὰ εὐχηθῆ κανεὶς ἀκόμα εἶναι νὰ γίνῃ προσπάθεια νὰ τροποποιηθῆ μιὰ μέρα ἢ διάταξη τοῦ ἄρθρ. 44 ποὺ ἐμποδίζει τὰ ἄτομα νὰ προσφεύγουν ἀπ' εὐθείας στὸ Δικαστήριον Α.Δ., διάταξη ποὺ πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἰσοπέδος στὴν ἐξέλιξη τοῦ θεσμοῦ καὶ ὄχι ὡς ἰσοπέδος στὴν ὀριστικὴ λύση τοῦ θέματος.

Στὸ ἐνεργητικὸ τῆς Συμβάσεως θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθῆ ἀκόμα τὸ ὅτι ἀποτελέσει πηγὴ συνταγματικῆς ἐμπνεύσεως σὲ διάφορα νέα κράτη. Ἔτσι π.χ. τὸ Κυπριακὸ Σύνταγμα, στὸ θέμα τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν, ἀντιγράφει σχεδὸν κατὰ λέξη τὰ ἄρθρα 2 - 14 τῆς Συμβάσεως καὶ τὸ ἄρθρο 1 τοῦ προσθέτου πρωτοκόλλου.

Ὅλ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα δείχνουν ὅτι ὁ θεσμὸς τῆς προστασίας τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν σὲ διεθνὲς πλαίσιο, ὅπως διαμορφώθηκε ἀπὸ τὴ Σύμβαση τῆς Ρώμης, λειτουργεῖ καὶ ἐξελίσσεται καλὰ καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐλπίζῃ ὅτι μιὰ μέρα θὰ δώσῃ πλούσιους καρπούς.

Στὴν Ἑλλάδα ὁμοίως τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς Συμβάσεως δὲ μπόρεσαν νὰ γίνουν μέχρι σήμερα αἰσθητά. Τὸ γεγονός αὐτὸ ὀφείλεται σὲ δύο κυρίως λόγους: Πρῶτα, στὸ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση δὲν ἔχει μέχρι σήμερα ὑπογράψῃ τὶς δηλώσεις τῶν ἄρθρων 25 καὶ 46, ἡ πρώτη ἀπὸ τὶς ὁποῖες θὰ καταστήσῃ δυνατὴ τὴν ἀτομικὴ προσφυγὴ τοῦ Ἑλληνα πολίτη ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων σὲ τὶς περιπτώσεις ποὺ θὰ θεωροῦσε ὅτι θίγονται τὰ δικαιώματα καὶ οἱ ἐλευθερίες τοῦ ποὺ προστατεύονται ἀπὸ τὴ Σύμβαση καὶ ἡ δευτέρη ποὺ θὰ ἀναγνώριζε ὡς ὑποχρεωτικὴ τὴ λειτουργία τοῦ Δ.Δ.Α.Δ. Ἔτσι, ἀφοῦ ἡ κρατικὴ προσφυγὴ, ὅπως ἀναπτύχθηκε παραπάνω, δὲ φαίνεται προωρισμένη νὰ λειτουργήσῃ, τὰ ὄργανα ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὴ Σύμβαση εἶναι πρὸς τὸ παρὸν ἀπλησίαστα καὶ ἐπομένως ὡς ἀνύπαρκτα γιὰ τὸν Ἑλληνα πολίτη.

Ὁ δεύτερος λόγος ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ νομολογία παραδεχόταν σταθερὰ — μὲ τὴ δικαιολογία πὺς δὲν εἶχε ἐκδοθῆ νόμος ποὺ νὰ κηρύσσῃ τὴ λήξη τῆς ἀνταρσίας — πὺς στὴν Ἑλλάδα ὑπῆρχαν οἱ προϋποθέσεις τοῦ ἄρθρου

15 τῆς Συμβάσεως (κατὰ τὸ ὁποῖο «ἐν περιπτώσει πολέμου ἢ ἐτέρου δημοσίου κινδύνου ἀπειλοῦντος τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους, ἕκαστον Ὑψηλὸν Συμβαλλόμενον μέρος δύναται νὰ λάβῃ μέτρα κατὰ παράβασιν τῶν ὑπὸ τῆς παρούσης Συμβάσεως προβλεπομένων ὑποχρεώσεων, ἐν τῷ ἀπαιτούμένῳ ὑπὸ τῆς καταστάσεως ἀπολύτως ἀναγκαίῳ ὄριῳ καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως τὰ μέτρα ταῦτα μὴ ἀντιτίθενται εἰς τὰς ἄλλας ὑποχρεώσεις τὰς ἀπορρεούσας ἐκ τοῦ διεθνοῦς δικαίου») καὶ ἔτσι δὲ μπόρεσαν νὰ ἐφαρμοσθοῦν οἱ διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 2 - 12 τῆς Συμβάσεως ποὺ καθορίζουν τὰ προστατευόμενα δικαιώματα καὶ ἐλευθερίες. Ἀπὸ τὸ νομοθετικὸ διάταγμα 4234/1962, ὅμως, μὲ τὸ ὁποῖο ἀναγνωρίζεται ἡ λήξη τῆς ἀνταρσίας στὴ χώρα

μας, πρέπει κανένας νὰ τρέφῃ βάσιμες ἐλπίδες ὅτι τὰ ἐλληνικὰ δικαστήρια, ἐλεύθερα πιά, θὰ ἐφαρμόζουν κανονικὰ τὶς διατάξεις αὐτὲς τῆς Συμβάσεως καὶ ἔτσι ὁ Ἕλληνας πολίτης θὰ ἀρχίσῃ νὰ αἰσθάνεται τὴν προστατευτικὴν παρουσίαν της.

Πέρα ἀπ' αὐτὸ τὸ πρῶτο βῆμα, μένει νὰ ἐκφράσῃ κανένας τὴν εὐχὴ νὰ ἀναθεωρήσῃ καὶ ἡ κυβέρνησις τὶς ἀπόψεις της καὶ νὰ δεχτῆ νὰ ὑπογράψῃ τὶς δηλώσεις τῶν ἀρθρῶν 25 καὶ 46 ἐπιβεβαιώνοντας ἔτσι τὶς πολλαπλὰ διακηρύξεις καὶ δηλώσεις γιὰ τὴν ὁμαλότητα ποὺ ἐπικρατεῖ στὴν ἐλληνικὴ πολιτεία καὶ δείχνοντας τὶς καλὰς τῆς διαθέσεις καὶ τὴν προθυμίαν της, ἰδιαίτερα μάλιστα μετὰ τὴν εἴσοδον τῆς χώρας στὴν Κοινὴ Ἀγορά, γιὰ τὴ διεθνῆ συνεργασία.

